

- еміграції. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: зб. ст.* Київ, 2007. Вип. 12. С. 287–308.
2. Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України (ГДА СЗР України), ф. 1, спр. 8102, т. 1, арк. 107.
 3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 3696, оп. 2, спр. 61, арк. 16; Бетлій О. Українське питання у польсько-чехословацьких переговорах напередодні конференції в Генуї 1922 р. Наукові записки НаУКМА. Спеціальний випуск. Т. 20. Ч. I. Київ, 2002. С. 202–207.
 4. ГДА СЗР України, ф. 11012, т. 16, арк. 99.
 5. Там само, арк. 100.
 6. Там само, арк. 25.
 7. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 83, арк. 41–41 зв.
 8. Там само, арк. 43–43 зв.
 9. Симон Петлюра. Статті, листи, документи. Т. II. *Українська вільна академія наук у США, Бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі* / редкол.: Л. Дражевська, П. Йосипишин, Н. Ливицька-Холодна, С. Ріпецький. Нью-Йорк, 1979. С. 564–566.
 10. Малюта О. Органи влади ЗУНР та УНР в екзилі у 20–40-і рр. ХХ ст.: боротьба за національну державність як форму організації повсякденного життя української еміграції. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: зб. ст.* Київ, 2007. Вип. 12. С. 287–308.
 11. Там само.
 12. Винниченко І. Український лицар литовського роду. *Урядовий кур'єр*. 29 листопада 2014. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayinskij-licar-litovskogo-rodu/>; Токаржевський-Карашевич Ян. Curriculum vitae. Архів Є. Архипенка. Бахмет'євський архів Колумбійського університету.

Титаренко Олександр

ПРОТОІЄРЕЙ МИХАЇЛ (ПОПЕЛЬ) У НАЦІОНАЛЬНО-РЕЛІГІЙНОМУ ВІДРОДЖЕННІ ВОЛИНИ І пол. ХХ ст.

***Анотація.** Стаття присвячена характеристиці основних періодів життєвого шляху та аспектів діяльності протоієрея Михайла Попеля, його внеску в національно-релігійне відродження Волині I половини ХХ ст. Зокрема активна праця в містечку Мельниця Ковельського повіту, де священник організував заходи для гуртування молоді та розповсюдження преси як релігійного змісту, так і світського.*

***Ключові слова:** православна церква, протоієрей, національно-релігійне відродження, релігійні процеси.*

***Abstract.** The article is devoted to the characteristics of main periods of life and aspects of the activity of Archpriest Mykhailo Popel, his contribution to the national-religious revival of Volyn region in the first half of the 20th century. The great activity was in the town of Melnytsia, Kovel district where the Archpriest organized events to rally young people and distribute the press of religious and secular content.*

***Keywords:** Orthodox church, archpriest, national-religious revival, religious actions.*

Історія Української держави ХХ ст. – це не лише минуле українського автохтонного населення, але й представників інших національностей, що своє життя присвятили служінню на благо нашого краю. Діяльність Михаїла

Попеля, уродженця Лемківщини, стала внеском у формування новітньої релігійності волинян.

Мета дослідження полягає в тому, щоб відтворити життєвий шлях та основні аспекти діяльності протоієрея, визначити його внесок у контекст релігійних процесів Волині. У зв'язку з поставленою метою визначені такі завдання: з'ясувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження; висвітлити особливості священницької та культурно-просвітницької діяльності отця Михаїла; з'ясувати роль та місце священника в церковно-релігійному та громадському відродженні Волині першої половини ХХ ст.

У результаті дослідження з'ясовано, що отець Михаїл Попель народився 21 лютого 1886 р. у селі Добра-Шляхецька Сяноцького повіту Підкарпатського воєводства (Лемківщина) у великій родині інженера-агронома Пилипа Івановича та домогосподарки Юстини Демкович.

Протягом 1898–1906 рр. навчався у Сяноцькій гімназії, де виявив нахил до історії релігії та «православного священства». Уже з юних років гімназист стає українським патріотом, що був незадоволений тогочасним церковним керівництвом.

Опрацювавши ряд архівних документів, стало відомо, що навчання в університеті було неможливим через заборону батька, тому майбутній священник вступив добровольцем до військової школи і після однорічного навчання здобув підстаршинське звання. У 1908 р. залишив службу в австрійському війську, мотивуючи тим, що «було неприємно усвідомлювати собі, що служиш чужому народові, для ворожих сил-поневолювачів свого українського народу» [1, 34].

8 березня 1909 р. переїжджає до Америки, міста Чикаго, де пізніше вступає на старокатолицький теологічний факультет Чиказького університету.

У 1916 р. Михайло Попель був висвячений в сан диякона, а 27 вересня старокатолицьким єпископом С. Канфорою – в сан священника.

Збереглися численні свідчення сучасників про особливості богословської практики священника (богослужіння відбувалися українською мовою, видозміни загальноприйнятих правил індивідуальної сповіді). Він дбав про організацію церковних громад в містах, де проживали українці з Польщі, Буковини, Галичини. Організував православну церкву в місті Мілуока та у 1919 р. – Трентонську парафію, з якої розпочалася широка організація українських православних парафій у США. Саме тут Михайло Попель прийняв православ'я. Коли почув про зміни в Україні (під час першої революції), разом з дружиною, дітьми та тещою вирушив на Україну, а саме на Волинь.

Із 5 грудня 1919 р. життєвий шлях Михайла Попеля починається на Волині [1, арк. 104]. Церковна діяльність в цьому регіоні була спрямована на допомогу українському православ'ю вижити в складних умовах.

17 серпня 1922 р. о. Михайла було призначено священником у Свято-Михайлівський храм села Карасин на Маневиччині. Як свідчать старожили села, він користувався заслуженим авторитетом у парафіян та мав власну

печатку [3; 4]. Цей факт підтверджено. У Державному архіві Волинської області зберігаються метричні книги, у яких дійсно є штамп із прізвищем отця У цей час значно активізувалася економічна діяльність церкви. У 1924 р. з ініціативи отця Михайла було проведено ремонт храму. Важливим досягненням стало викладання у школі Закону Божого українською мовою. З ініціативи священника карасинці залучалися до відзначення урочисто-траурних заходів, проведення яких на «Козацьких могилах» пробуджувало історичну пам'ять.

У 1931 р. отець отримав парафію у селі Воютин Луцького повіту. Почав організовувати національне життя парафії, проте не все міг зробити, бо село було «скомунізоване». Цікавим є той факт, що після звернення послів (депутатів) від Української парламентської репрезентації Волині до митрополита Діонісія і Синоду про зняття анафеми з гетьмана Івана Мазепи, змусили церковну ієрархію дати мовчазну згоду на проведення панахид у храмах Божих Волині й цілої Польщі. Як повідомляє газета «Українська нива», яка виходила в Луцьку у 1930-х рр., першу таку панахиду на Волині відправив саме отець Михайл.

Судячи зі спогадів та документів, у 1938 р. він розгорнув активну діяльність у містечку Мельниця Ковельського повіту. «Негайно взявся до праці і поставив собі мету: передусім підняти національну свідомість серед парафіян» [5, 481]. Ним був організований гурток молодого церковного братства, створена українська бібліотека, яку він придбав за власні кошти, зібрана хорова капела. Священнослужитель розповсюджував часопис «Шлях» та двотижневик «Церква і нарід», які видавала теологічна секція Товариства імені митрополита Петра Могили. Звертаємо увагу на те, що о. Михайло входив до філії товариства, що діяла у Кременці. Цікавим є той факт, що у місцевій Свято-Михайлівській церкві час від часу лунало «Боже Великий, єдиний». Отець Михайло організував самодіяльний гурток, до якого входили «і молоді, і старі люди». Соціально-просвітницька діяльність священника проявилася у матеріальній і духовній допомозі, спочатку лише власними силами та засобами, а також розповсюдженням львівського часопису «Новий час». Отець спонукав чимало молоді до навчання в гімназіях Ковеля та вищих навчальних закладах Львова. Двох своїх доньок, Наталю та Галю, направив учитися до Торгівельної Української гімназії у Львові. Після нищівної пожежі у селі священник добився створення пожежної команди, створив фонд допомоги для погорільців та організував кооператив з переробки молока, яєць. Священник Михайло став співорганізатором громадського шпіхліра. Протоієрей організував у селі курси куховаріння та ручних робіт, а у школі – лекції з релігії.

Улітку 1938 р. згадану парафію інспектував Блаженний Полікарп, єпископ Луцький, який разом із отцем Михайлом провів богослужіння у храмі, що підняло національний дух волинян. У 1939 р., з приходом радянської влади, з церкви вивезли дзвони, конфіскували бібліотеку, а отця Михайла змушували публічно зректися віри [5, 469].

Масив виявлених та проаналізованих документів, які стосуються перебування отця на Волині, засвідчують, що він став організатором

українізаційного процесу у релігійному житті краю, активним діячем «Просвіти» та доклав зусилля до підготовки нової генерації борців за інтереси православних українців у Польщі. Після повернення на Волинь постійно брав участь у з'їздах Ковельського деканату, Єпархіальних з'їздах.

Отже, лемківський протоієрей дав волинському народу приклад для наслідування. Завдяки активній діяльності отцю Михайлу вдалося зблизитися зі світською та церковною громадськістю Волині та з допомогою Божого слова поживити церковне життя і підняти авторитет православної церкви.

Джерела та література

1. Державний архів Тернопільської області. Фонд 148. Волинська духовна православна консисторія. Оп. 5. Спр. 1461. Особова справа священника Михайла Попеля. 176 арк.
2. Спогади Жуківського Бориса Адамовича, 1921 р. н., с. Мельниця Ковельського району, записані автором 23.06.2018 р.
3. Спогади Макарчук Любові Степанівни, 1922 р. н., с. Карасин Маневицького району, записані автором 23.06.2018 р.
4. Спогади Шишик Євстинії Іванівни, 1918 р. н., с. Карасин Маневицького району, записані автором 23.06.2018 р.
5. Попель І. Доля родини Попелів: рукописний фоліант. Торонто, 1986. 609 с.

Пустовіт Ліліана

ЩОДЕННИКИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

***Анотація.** Дослідження присвячено мемуарам української письменниці Ольги Кобилянської. Увагу зосереджено на особистості Ольги Кобилянської як української письменниці, громадської діячки XIX–XX ст. У нашому дослідженні ми зосередилися на родинному оточенні, адже воно мало найбільший вплив на формування її особистості.*

***Ключові слова:** мемуари, Ольга Кобилянська, родина, особистість.*

***Abstract.** The research is devoted to the memoirs of the Ukrainian writer Olga Kobylyanska. The attention is focused on the personality of Olga Kobylyanska, as a Ukrainian writer, public figure of the XIXth and XXth centuries. In our study, we focused on the family environment, because it had the greatest influence on the formation of the individual.*

***Key words:** memoirs, Olga Kobylyanska, family, personality.*

Українська історія багата на визначні жіночі особистості, що активно проявляли себе в культурі, громадському житті тощо. У XIX ст. з'являється ціле сузір'я українських письменниць, що відбивали у своїй літературній творчості не тільки тогочасні реалії, а й своє власне відчуття навколишнього світу. Багато своїх думок вони повіряли щоденникам, згодом писали спогади, автобіографії, які наразі є для нас дуже цікавим джерелом для вивчення як історії XIX ст. загалом, так і місця жінки в тогочасному суспільстві зокрема.

Визначною особистістю української історії та культури, безумовно, є одна із тогочасних визначних жінок – Ольга Кобилянська. Одним із яскравих прикладів жіночих мемуарів XIX ст. є її щоденники. Життєвий шлях і